

ÖZER ŞENÖDEYİCİ (2015), NESİMÎ VE HURÛFİLİK KİTABI-MAKALELER, ŞİİR ŞERHLERİ, ORJİNAL METİN ÖRNEKLERİ, İSTANBUL: KESİT YAYINLARI

Muhammet ÖZDEMİR¹

Dünya var olduğundan beri zuhur eden tüm ezoterik ekoller ve batınî doktrinler ehil olmayanların belli ölçüde önyargılarına bazen de saldırılarına maruz kalmıştır. İnsanoğlunun bilmediği şeye duyduğu korku ve hayranlık atbaşı gitmiş, bu ekol ve doktrinler çoğu zaman ifrat veya tefrit penceresinden yorumlanarak meselenin vasat yani müspet yönünü idrak boyutu her zaman olduğu gibi işin ehliyle sınırlı kalmıştır. Varlığın şifresini harflere dayanarak çözümlenmeye ve ilahi sırları ortaya koymaya çalışan Hurûfîlik de ortaya çıktığı günden bu yana ifrat ve tefritten nasibini almıştır. Hurûfîlik ve önemli temsilcileri çoğunlukla radikal Sünnî ve Şiiler tarafından tümünden sapkın olarak telakki edilmiş Alevî-Bektaşî zümreler tarafından da yüceltilmişlerdir. Kitaba konu olan Seyyid İmâdeddin Nesîmî de edebiyatımız, kültür ve

inanç tarihimize Hurûfî kimliği ile damga vurmuş önemli kişilerden biridir. Özer Şenödeyici'nin deyimleriyle Nesîmî şöhreti, sadakati ve hakkında anlatılagelen efsaneleri ile başka hiçbir temsilcisi olmayan bir dili tek başına ihya etmeye yeter. (s. 12) Nesîmî, Türk edebiyatında Hurufiliğe müstesna bir mevki kazandırmış ve bu mevki ile birlikte bu akımın en önemli temsilcisi olmuştur.

“Nesîmî ve Hurûfîlik Kitabı- Makaleler, Şiir Şerhleri, Orijinal Metin Örnekleri” adlı bu kitap, Doç. Dr. Özer Şenödeyici'nin, Nesîmî'nin şahsiyeti, edebî yönü ve Hurûfîliği şiirlerinde işleyiş tarzı üzerine uzun zamandır yaptığı çalışmaların neticesine ortaya çıkmış, yeni bir Nesîmî portresi çizme idealinde olan bir eser. Nesîmî ve Hurûfîlik üzerine yapılacak çalışmaları akademik olarak daha ileri bir boyuta taşıma isteğiyle kaleme alınan kitap yazarın sorduğu sorular ve temas ettiği metotlar bakımından konu üzerinde yeni araştırmalara kapı aralayacak nitelikte bir çalışma olma özelliğini taşımaktadır.

Kitap yedi makale, sonunda Nesîmî'ye ait yedi şiir şerhi ve orijinal metin örneklerinden oluşmaktadır. Eser tertip edilirken, ilk dört makale ağırlıklı Nesîmî'nin şahsı ve edebî yönü hususundaki konulara ayrılmış, son üç makale ise Hurûfîlik üzerine kaleme alınmıştır.

¹ Türk Dili Okutmanı, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türkçe Öğretim Birimi. muhammetodu@gmail.com.

Kitaptaki ilk makale “*Seyyid Nesîmî'nin Mahlasları Problemi*” başlığını taşımaktadır ve Nesîmî'nin mahlasları konusuna temas etmektedir. Tarihi kaynaklarda Nesîmî'nin hayatı ve edebi kişiliği hakkındaki bilgilerin, feci ölümü dolayısıyla üretilen menkıbe ve rivayetlerin gölgesinde kaldığı görülmektedir. Bu bölümde aynı durumun Nesîmî'nin mahlasları için de geçerli olduğu ileri sürülmekte ve “*Nesîmî birden fazla mahlas kullanmış mıdır?, Nesîmî neden mahlas değiştirmiştir? Nesîmî mahlaslarını eşzamanlı mı yoksa ardışık olarak mı kullanmıştır?*” soruları nazara verilmiş ve sonrasında, kullandığı mahlaslar tek tek değerlendirilmiştir. Nesîmî'nin mahlas tasarrufuna dair delil niteliğindeki durum ve alternatifler yazarın kendi deyişiyle *topluk bir problem halinde* bilim alemine sunulmuş, makalenin sonunda ise yazarca en makul senaryo teklif edilerek bundan sonra mahlas konusunda yapılması gereken araştırmalara dikkat çekilmiştir.

“*Nesîmî Şiirini Anlama Yolunda Hurûfî Şiiri Şerhine Giriş*” başlığını taşıyan ikinci makalede ise Nesîmî şiiri üzerine yapılan onca çalışmaya rağmen hala sağlıklı, tam bir divan neşrinin bulunmaması, ve mevcut neşirlerde Nesîmî'ye aidiyeti şüpheli şiirlerin bulunmasına dikkat çekilmiştir. Nesîmî şiiri, şairin üzerindeki sis perdesini kaldırma konusunda önemli ipuçları içermektedir. Şenödevici, Nesîmî Divanı neşirlerindeki şiirlerin şaire aidiyetini, “*Aşk ve güzellik konulu şiirler, Didaktik konulu şiirler*” ana başlıkları altında tasnife tabi tutarak farklı duyarlılıklara sahip şiirler üzerinden “gerçek” Nesîmî'ye biraz daha yaklaşılmaya çalışmıştır. Makalenin sonunda ise Nesîmî'ye aidiyeti kuvvetle muhtemel şiirlerin karakteristikleri hakkında kayda değer tespitler yapılarak Hurufî şiirin nasıl algılanması gerektiğini açıklığa kavuşturmak amacıyla Nesîmî'ye ait bir şiirin şerhi ek olarak verilmiştir.

“*Nesîmî Şiirine Göre Hurûfî Güzeli Portresi*” başlığını taşıyan üçüncü makalede, hiçbir tasavvufî remiz ardına gizlenmeden, gerçeği tüm açıklığıyla ifade etmeye çalışan Nesîmî'nin nasıl okunması gerektiği konusunda dikkat çekici ipuçları mevcuttur. Bir önceki makalenin devamı niteliğinde, “Nesîmî'yi nasıl okumalı?” sorusuna Hurûfî bakış açısıyla, aynı zamanda divan şiiri klişelerinden olan “bir güzelin imajı” özelinde cevap aranması, çalışmaya orijinallik ve değer katan özellikler arasında zikredilebilir. Bu kısımda sevgilinin yüzüne dair tasvirler ve benzetmelerin Nesîmî diliyle Hurûfî şiirindeki tecellileri incelenerek Nesîmî'nin üslubunun ayrıldığı noktalar ortaya koyulmuştur. Yazarın önceki makaleden bu yana dikkat çektiği şiirler ve barındırdığı unsurların belli mihenklerle göre sınıflandırılması ve incelenmesi, Nesîmî şiirinin tespiti hususunda ve yeniden sağlıklı bir Nesîmî divanı hazırlama konusunda araştırmacılara yol gösterir niteliktedir.

“*Nesîmî'ye Ölüm Telkin Eden Model: Hallac-ı Mansur*” başlıklı dördüncü makalede ise Hallac-ı Mansur'un Nesîmî'ye tesiri ve bu tesirin Nesîmî şiirine yansımaları işlenmektedir. Hallac-ı Mansur, düşüncesi sebebiyle idam edilmiş ve ölümünden sonra menkıbelere konu olmuş, efsaneleşerek tasavvufî zümrelere veli addedilmiştir. Hallac-ı Mansur ve Nesîmî arasında akıbetleri ve ölümlerinden sonra halk nazarındaki halleri bakımından paralellikler söz konusudur. Makalede bu paralelliklerden ziyade, Nesîmî'nin Hallac-ı Mansur'u model aldığı yönler tespit edilmiş ve Hallac-ı Mansur'un düşüncelerinin Nesîmî şiirindeki izdüşümleri mahiyetindeki beyitler belli modeller altında tasnif edilerek incelenmiştir. Kitapta Nesîmî şiirindeki Mansur modeli:

- a. İmanı Sınamak ve İmanın Doğruluğunu İspatlamak Açısından

- b. Bir Sırra Sahip Olunduğu Zannı Uyandırmak Açısından
- c. Melâmet Meziyeti Açısından
- d. İlahî Mükâfata Ermek Açısından

olmak üzere dört başlık altında ele alınmış ve verilen örnek beyitlerle Nesîmî'nin Mansur'u model olarak seçme nedenleri sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

Başta da belirttiğimiz gibi Hurûfilik tarih boyunca önyargıların ve bu önyargıların doğurduğu sosyal ve siyasi tepkilerin hedefi olmuş batınî bir sistemdir. Hurûfilik'in tam anlamıyla bilinmemesinin ve üzerine yapılan çalışmaların bugün bile yetersiz olmasının sebebi altında, hâlâ geçmişten gelen önyargılar ve günümüzdeki uzantıları yatıyor olabilir. *"Hurûfliği Önyargılardan Arındırmak Bağlamında Ferišteoğlu'nun Hidâyetnâme'sinin Tetkiki ve Neşri"* başlığıyla kaleme alınan beşinci makale ise Hurûfliği, edebiyat ve inanç tarihi açısından ait olduğu yere oturabilmek için kimi tetkik ve tekliflere yer verilen bir makaledir. Makalenin başında Hurûfilik ile diğer harflere ve sayılara dayalı batınî sistemler arasındaki ayrımın iyi yapılmasının gerekliliği vurgulanmış ve Hurûfilik'in mevzubahis batınî akımları kapsamadığı, bilakis ilgili unsurları içinde barındıran tasavvuf kavramının içinde yer aldığı belirtilmiştir. Yazarın kanaati de Hurûfilik'in *İslam tasavvufu dışında bir tarikat, bir mezhep ya da bir din olarak düşünülmemeyeceği* yönündedir. Hurûfilik hakkında, Fuad Köprülü, Abdülbâki Gölpınarlı, K. Edip Kürkcüoğlu, E. J. W. Gibb gibi bilim adamlarının öznel yargılarına değinilmiş ve takınılması gereken bilimsel tavır tartışılmıştır. *"Hurûfliğe bilimsel bir tavırla nasıl yaklaşılır?"* sorusunun yanında, Anadolu Hurûfilikinin temel kaynaklarından biri olan Hidâyetnâme'den hareketle, *"Hurûfilik nedir?"* sorusunun cevabı ve Hurûfilik hakkındaki yanlışlar, Hurûfiliklerin harfleri ele alış biçimleri ve kendilerine has esasları ışığında ortaya konmuştur. Makalenin sonunda ise Hidâyetnâme'nin tenkitli neşri bulunmaktadır.

"Hurûfilikte Ebcad Hesâbının Kullanımına Dair Bir Risale" başlıklı altıncı makale Özer Şenödeyici'nin Ahmet Akdağ ile birlikte kaleme aldığı Fazlullah-ı Esterebâdî'nin Tefsîr-i Ebcad isimli eserinin neşridir. Bu neşir Hurûfilik'in ebcade bakışını müstakil olarak işleyen eldeki ilk kaynak olması yönüyle oldukça önemlidir. Makalede ebcad hesabı ve kullanım alanları hakkında bilgi verildikten sonra eserin muhtevası hakkında detaylı bilgi verilmiş ve devamına eserin transkripsiyonlu metni eklenmiştir.

Kitaptaki yedinci ve son makale *"Alevilikte Hurûfi Tesirinin ve İstirabın Temsili Olarak Yetmiş İki Sayısı"* adıyla kaleme alınmıştır. Makalenin başında Hurûfilik'in Anadolu ve Rumeli'de yayılış serüveni hakkında bilgi verilmiş ve Alevi-Bektaşî zümreler üzerindeki etkisine değinilmiştir. Makalede bu zümreler ile Hurûfilik arasındaki etkileşimin daha iyi anlaşılabilmesi için metin merkezli çalışmaların yapılmasının gerekliliği üzerinde durulmuş ve 72 sayısı çerçevesinde Alevi-Bektaşî düşüncesindeki Hurûfilik tesirine ilave yapılarak aradaki özdeşliğin tahlili yapılmıştır. Makalenin sonuna ise karşılıklı etkileşimin yönünü ve boyutunu ortaya koymak açısından ilgili bir metin eklenmiştir.

Kitabın sonunda ise Nesîmî'ye ait yedi adet şiirin şerhi ve ayrı bir başlık altında orijinal metin örnekleri mevcuttur. Bu metin örnekleri içinde eski harfli ve aktarılmış halleriyle 18 tuyuğ, 1 mesnevi ve 8 adet gazel bulunmaktadır.

Hurûflilik ekseninde ve Nesîmî merkezinde farklı konulara temas eden *Nesîmî ve Hurûflilik Kitabı*, meraklılar ve araştırmacılar için bir kaynak eser niteliği taşımaktadır. Daha sağlam bir Nesîmî portresi çizme idealinde olan ve Hurûfliğe dair önemli kaynaklardan beslenen eser, bugüne kadar yapılmış çalışmaları daha ileri taşımak için sorduğu soruların yanında içerdiği teklif ve tavsiyelerle, Nesîmî ve Hurûfliğe dair başvuru kitaplarının arasında yer almaktadır.

Kaynakça

Şenödevici, Özer (2015), *Nesîmî ve Hurûflilik Kitabı Makaleler, Şiir Şerhleri, Orijinal Metin Örnekleri*, İstanbul: Kesit Yayınları, 336 s., ISBN: 978-605-9100-53-3.

